

ความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง การจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ

บัตนทูล เสริมฐิติโรตม์

◆ The World's window on Thailand and the region ◆

Bangkok Post

www.bangkokpost.com

DNA test proves rice is all Thai

A rice sample brought from Cambodia has the same DNA fingerprint as Thailand's famous Hom Mali 105, raising concern over the future of a Thai export, said a bio-technologist.

Jasmine

THAILAND: Farmers Protest Copycat 'Jasmine' Rice

Thailand's rights to its famed jasmine rice, as well as its rice exports, are under threat by a U.S. firm's use of the name "jasmati" as a brand for a product that it calls a copy of the Thai variety, farmers and activists say. As a result, they have linked arms to protect the interests of Thais who grow jasmine and see the U.S. trademark as

เนื้อหาการบรรยาย

- ภาพรวมความสัมพันธ์ของความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ (4 ฉบับ)
- ผลกระทบต่อประเทศไทย & ประเทศกำลังพัฒนา
- ข้อคิดเห็นต่อจุดยืน ท่าทีของประเทศไทย

บริบทของความเปลี่ยนแปลงในกระแสโลก

1. กติกาโลกเรื่อง
ระบบสิทธิใน
ทรัพยากร

2. ระบบกฎหมาย
ทรัพย์สินทาง
ปัญญา

3. ความก้าวหน้า
ของเทคโนโลยี
ชีวภาพสมัยใหม่

ความหลากหลาย
ทางชีวภาพ

ภูมิปัญญา
ท้องถิ่น

ความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity)

1. ความหลากหลายของระบบนิเวศ (Ecosystem Diversity)
2. ความหลากหลายของชนิดสิ่งมีชีวิต (Species Diversity)
3. ความหลากหลายทางพันธุกรรม (Genetic Diversity)

ความตกลงระหว่างประเทศ (หลัก)

1. Convention on Biological Diversity :CBD -1992
2. International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture :ITPGR - 2001
3. Biosafety Protocol - 2000
4. Agreement on Trade-Related on Intellectual Property Rights :TRIPs – 1995

ความตกลงระหว่างประเทศอื่นๆ

CITES , Ramsar , World Heritage ect.

ประเด็นในเชิงภาพรวม

1. ประเภทของทรัพยากรชีวภาพ
2. สิทธิในทรัพยากร
3. การเข้าถึงและการแบ่งปันผลประโยชน์
4. การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

Developed
Country

1. Access to GRs

Developing
Country

Biotech.

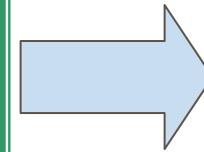
2. Property Rights

3. Traditional Knowledge

ประเด็นในเชิงภาพรวม

1. การเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพ
2. สิทธิในทรัพยากร
3. การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา
5. การแบ่งปันผลประโยชน์
6. ความปลอดภัยทางชีวภาพ

1. Products
2. Process

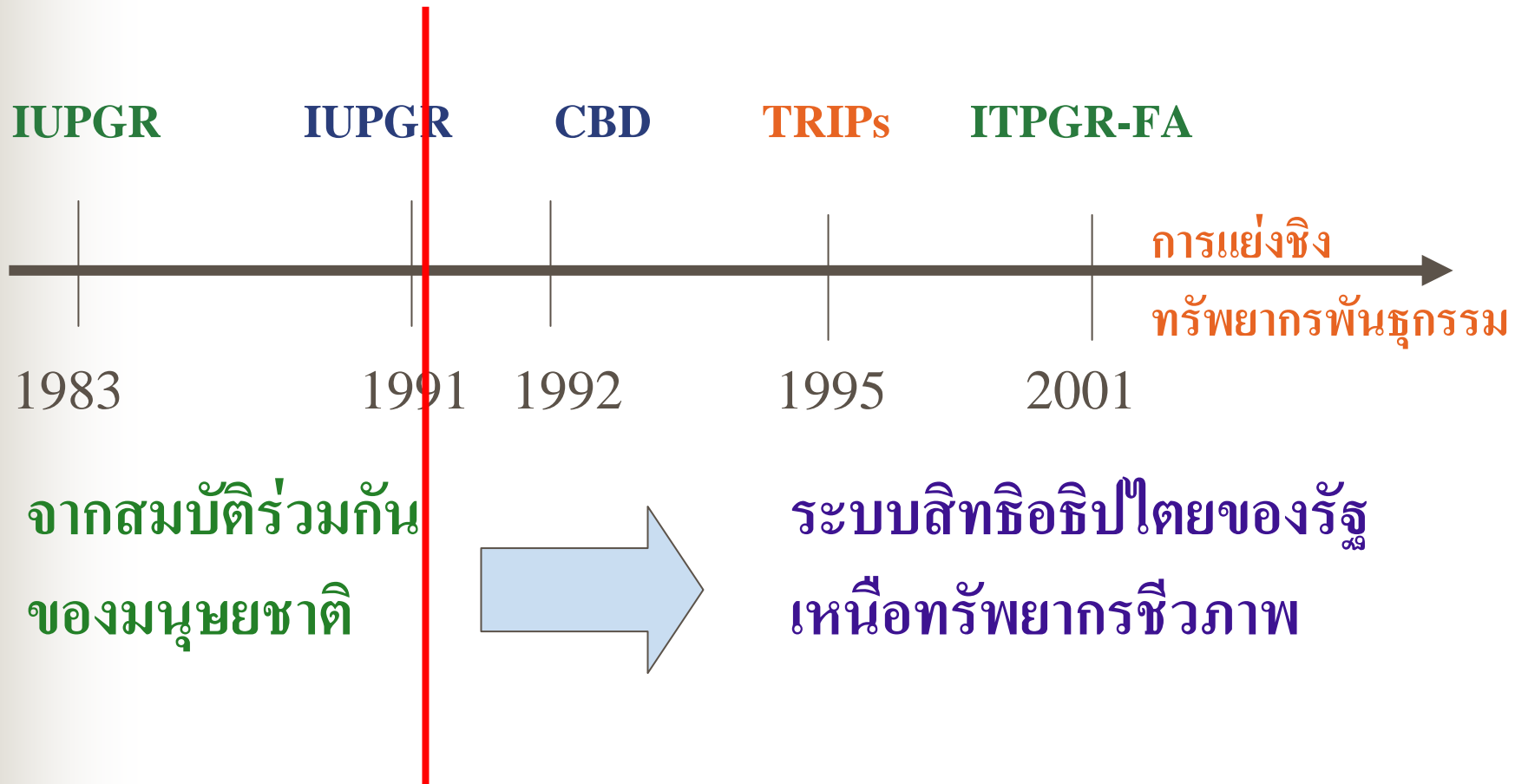
Market
Consumer

4. IPRs Protection

5. Benefit Sharing

6. Biosafety

การเปลี่ยนแปลงของระเบียบโลกกับ ระบบสิทธิในทรัพย์สิน

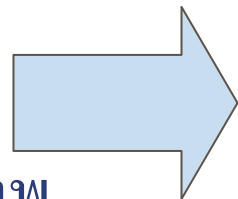
สิทธิในทรัพย์สิน

CBD

ITPGR

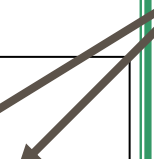
รัฐธรรมนูญ

สิทธิอธิปไตยของรัฐ
เหนือทรัพยากรชีวภาพ

WTO/
TRIPs

1. State P. R.
2. Common P. R.
3. Private P. R.
4. Open Access

ประเภททรัพย์สินทางปัญญา & ความตกลงระหว่างประเทศ

การอนุรักษ์ในถิ่นกำเนิด

พืช

สัตว์

จุลินทรีย์

การอนุรักษ์นอกถิ่นกำเนิด

พืช

สัตว์

จุลินทรีย์

1.CBD

2.ITPGR

.

.

3.TRIPs

บังคับให้สิทธิบัตรจุลินทรีย์ ส่วนพืช สัตว์ ไม่บังคับ

4.BSP

สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม

อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

- ✓ เปลี่ยนจาก free access มาสู่ shared access
- ✓ รัฐมีสิทธิอธิปไตย (sovereign right) เหนือทรัพยากรพันธุกรรม → ออกกฎเกณฑ์ดูแลทรัพยากรในประเทศของตนเองได้
- ✓ หลักการเรื่อง facilitate to access
- ✓ การเข้าถึงภายใต้เงื่อนไข mutually agreed terms และ prior informed consent

Developed Country

1. การเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม
 - PIC
 - Mutually Agreed Term

Developing Country

Biotech.

1. Products
2. Process

Market
Consumer

2. รับรองสิทธิอธิปไตย
เหนือทรัพยากรชีวภาพ

3. การเคารพภูมิปัญญาท้องถิ่น

4. การคุ้มครอง IPR ที่ไม่ขัดแย้ง
กับวัตถุประสงค์ของ CBD

5. การแบ่งปันผลประโยชน์
อย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม

6. การดูแลจัดการสิ่งมีชีวิต
ตัดแต่งพันธุกรรม

สนธิสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วย
ทรัพยากรพันธุกรรมพืชเพื่ออาหารและการเกษตร
(ITPGR)

สนธิสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยทรัพยากรพันธุกรรมพืชฯ

- 1983 - ไม่มีผลผูกพันทางกฎหมาย
 - ยึดหลัก “ ทรัพยากรพันธุกรรมพืช เป็นสมบัติร่วมกันของมนุษยชาติ ”
- 1989 – เพิ่มหลักการเรื่อง สิทธินักปรับปรุงพันธุ์พืช และ สิทธิเกษตรกร
- 1991 – เปลี่ยนแปลงหลักการ “ยึดหลักสิทธิอธิปไตยเหนือทรัพยากรพันธุกรรมที่อยู่ในอาณาเขตดินแดน”

สนธิสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยทรัพยากรพันธุกรรมพืชฯ

1993 – ปรับปรุง IUPGR ให้สอดคล้องกับ CBD

1994 – การเจรจาปรับปรุง IUPRG ครั้งที่ 1

2001 – การเจรจาปรับปรุง IUPRG ครั้งที่ 6

2001 – พฤศจิกายน การประชุมรับรองร่าง ITPGR-FA

สนธิสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยทรัพยากรพันธุกรรมพืชฯ

สาระสำคัญทั่วไป

- มีสถานะเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ ภายใต้ Governing Body ของประเทศสมาชิก
- ใช้ระบบ Multilateral System กับพันธุ์พืชที่อยู่ในบัญชีรายการ ภาคผนวก (64 รายการ เช่น ข้าว ข้าวสาลี ข้าวโพด ฯ)
- ครอบคลุมการจัดการทรัพยากรพืชทั้งในถิ่นกำเนิด และนอกถิ่นกำเนิด
- มีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรพันธุกรรมพืชอย่างยั่งยืน เพื่ออาหารและการเกษตร และเพื่อให้มีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม

สนธิสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยทรัพยากรพันธุกรรมพืชฯ

การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

- ไม่ได้ห้ามการจดสิทธิบัตรพันธุ์พืชใหม่ที่ปรับปรุงขึ้น แต่กำหนดให้มีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม (ยกเว้นในกรณีที่ไม่มีเงื่อนไขจำกัดการนำไปศึกษาวิจัย ปรับปรุงพันธุ์ต่อ)
- ห้ามการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาไว้ระดับหนึ่ง คือ ห้ามมิให้นำเอาทรัพยากรพันธุกรรมพืชหรือ สารพันธุกรรม (genetic parts) หรือองค์ประกอบของพืช (their components) ในรูปแบบที่ได้มาจากระบบพหุภาคีฯ ไปขอรับ IPR หรือสิทธิใด ที่จะ ทำให้จำกัดการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรมพืช (ข้อ 13.2 -d)

สนธิสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยทรัพยากรพันธุกรรมพืชฯ

การคุ้มครองเกษตรกร

- ให้การรับรอง “สิทธิเกษตรกร” (ข้อ 9) ในด้านต่างๆ เช่น
 - การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับทรัพยากรพันธุกรรมพืช
 - สิทธิในการร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมพืช
 - สิทธิในการร่วมตัดสินใจเรื่องการจัดการพันธุกรรมพืชในระดับชาติ
 - การเก็บ ใช้ประโยชน์ แลกเปลี่ยน และขายเมล็ดพันธุ์หรือส่วนขยายพันธุ์ที่ได้จากการทำการเกษตร
- การคุ้มครองสิทธิเกษตรกร ให้ขึ้นกับความเหมาะสมและกฎหมายของแต่ละประเทศ

Biosafety Protocol

Precautionary Approach

- ประเทศผู้รับมีสิทธิไม่ยอมรับผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนผสมของ LMOs ได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีข้อยืนยันทางวิทยาศาสตร์ที่หนักแน่นทำให้เชื่อว่าผลิตภัณฑ์นั้นๆ อาจทำลายสิ่งแวดล้อม หรือเป็นภัยต่อสุขภาพ แต่ต้องใช้มาตรการเดียวกันทั้งผลิตภัณฑ์นำเข้าและที่ผลิตภายในประเทศ (Art.10.6, 11.8)

Socio-Economic Consideration

- การตัดสินใจนำเข้า LMOs สามารถพิจารณาถึงผลกระทบที่มีต่อเศรษฐกิจและสังคมได้ (Art. 26)

บริบทของความเปลี่ยนแปลงในกระแสโลก

1. กติกาโลกเรื่อง
ระบบสิทธิใน
ทรัพยากร

2. ระบบกฎหมาย
ทรัพย์สินทาง
ปัญญา

3. ความก้าวหน้า
ของเทคโนโลยี
ชีวภาพสมัยใหม่

ความหลากหลาย
ทางชีวภาพ

ภูมิปัญญา
ท้องถิ่น

2. ระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิต

ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา
ที่เกี่ยวกับการค้า

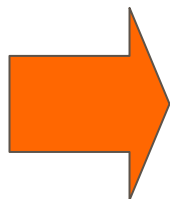
Agreement on Trade-Related on Intellectual
Property Rights :TRIPs – 1995

ความตกลงทริปส์ ที่เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ

สาระสำคัญ

- ✓ กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ
- ✓ ขอบเขตการคุ้มครอง
- ✓ การได้มาซึ่งสิทธิ
- ✓ การบังคับตามสิทธิ
- ✓ การระงับข้อพิพาท

ฯลฯ

การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

- ลิขสิทธิ์ และสิทธิข้างเคียง
- เครื่องหมายการค้า
- สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ***
- การออกแบบผลิตภัณฑ์
อุตสาหกรรม
- 5. สิทธิบัตร ***
- 6. การออกแบบวงจรรวม
- 7. ความลับทางการค้า

ความตกลงทริปส์ ที่เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ

ข้อ 27 : สิ่งที่ทำให้สิทธิบัตร

27.1 หลักเกณฑ์ทั่วไป

- New
- Inventive Step
- Industrial Application

27.2 การยกเว้นในกรณีมีผลกระทบ
ต่อความสงบเรียบร้อย ศีลธรรมอัน
ดี หรือก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิต
หรือสุขภาพมนุษย์ สัตว์ พืช หรือ
สิ่งแวดล้อม

ข้อ 27.3 บี

ข้อยกเว้นการให้สิทธิบัตร

(a) วิธีการวินิจฉัย อายุรกรรม
และศัลยกรรมสำหรับการ
รักษามนุษย์หรือสัตว์

(b) ข้อกำหนดเกี่ยวกับการ
ให้สิทธิบัตรในสิ่งมีชีวิต

ให้บททวน
ในปี 1999

ความตกลงทริปส์ ข้อ 27.3 บี : สาระสำคัญ

1. สิ่งที่ต้องให้สิทธิบัตร

1. จุลชีพ

2. กรรมวิธีซึ่งไม่ใช่ทางชีววิทยา

3. กรรมวิธีทางจุลชีววิทยา

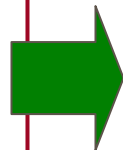
2. สิ่งนี้อาจไม่ให้สิทธิบัตร (ไม่บังคับ)

1. พืช

2. สัตว์

3. กรณีการคุ้มครอง
พันธุ์พืช

ต้องให้ความคุ้มครอง

1. ระบบสิทธิบัตร

2. ระบบกฎหมายเฉพาะ
(*sui generis system*)

3. หรือใช้ทั้ง 2 ระบบ

ความตกลงทริปส์ ข้อ 27.3 บี : สารสำคัญ

3. การคุ้มครอง
พันธุ์พืช

ต้องให้ความ
คุ้มครอง

1. ระบบสิทธิบัตร

2. ระบบกฎหมายเฉพาะ
(*sui generis system*)

3. หรือใช้ทั้ง 2 ระบบ

- หลักเกณฑ์ทั่วไป
 - New
 - Inventive Step
 - Industrial Application
- สิทธิแบบ Exclusive Right

ประเด็น

- การจำกัดความหมายว่า คือ อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืช (อนุสัญญายูพอฟ) 1961 → 1972 → 1978 → 1991 (คล้ายระบบสิทธิบัตร)

การเข้าถึงและแบ่งปันผลประโยชน์

- ✓ เปลี่ยนจาก free access มาสู่ shared access
- ✓ รัฐมีสิทธิอธิปไตย (sovereign right)เหนือทรัพยากร
พันธุกรรม → การออกกฎหมาย/กฎเกณฑ์ในการบริหารจัดการ
- ✓ แต่มีหลักการเรื่อง facilitate to access
- ✓ การเข้าถึงภายใต้เงื่อนไข mutually agreed terms และ
prior informed consent
- ✓ ความตกลงทริปส์ ไม่ได้กำหนดเงื่อนไขใดๆ ไว้

การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ✓ ไม่มีกฎหมายรับรองโดยตรง
- ✓ ITPGR ให้การรับรอง “สิทธิเกษตรกร”
- ✓ TRIPs เปิดโอกาสให้คุ้มครองโดยระบบกฎหมายเฉพาะ
เพื่อการคุ้มครองพันธุ์พืช

การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

- ✓ เป็นประเด็นที่มีความขัดแย้งสูง
- ✓ ปัญหาในทางปฏิบัติระหว่าง CBD กับ TRIPs
- ✓ ปัญหาการตีความในข้อ 12.3 d ของ ITPGR (ห้ามการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาไว้ระดับหนึ่ง)
- ✓ ปัญหาระหว่างการคุ้มครอง “สิทธิเกษตรกร” กับ TRIPs
- ✓ ปัญหาการแก้ไขบททวน TRIPs ข้อ 27.3 ปี

บริบทของความเปลี่ยนแปลงในกระแสโลก

1. กติกาโลกเรื่อง
ระบบสิทธิใน
ทรัพยากร

2. ระบบกฎหมาย
ทรัพย์สินทาง
ปัญญา

3. ความก้าวหน้า
ของเทคโนโลยี
ชีวภาพสมัยใหม่

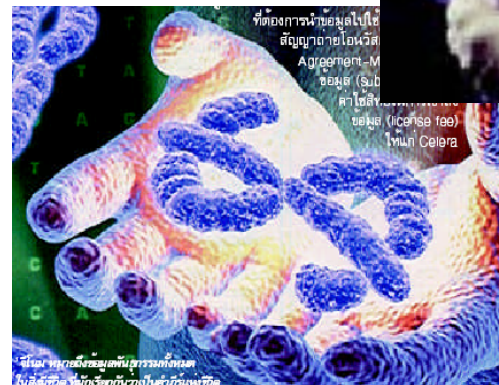
ความหลากหลาย
ทางชีวภาพ

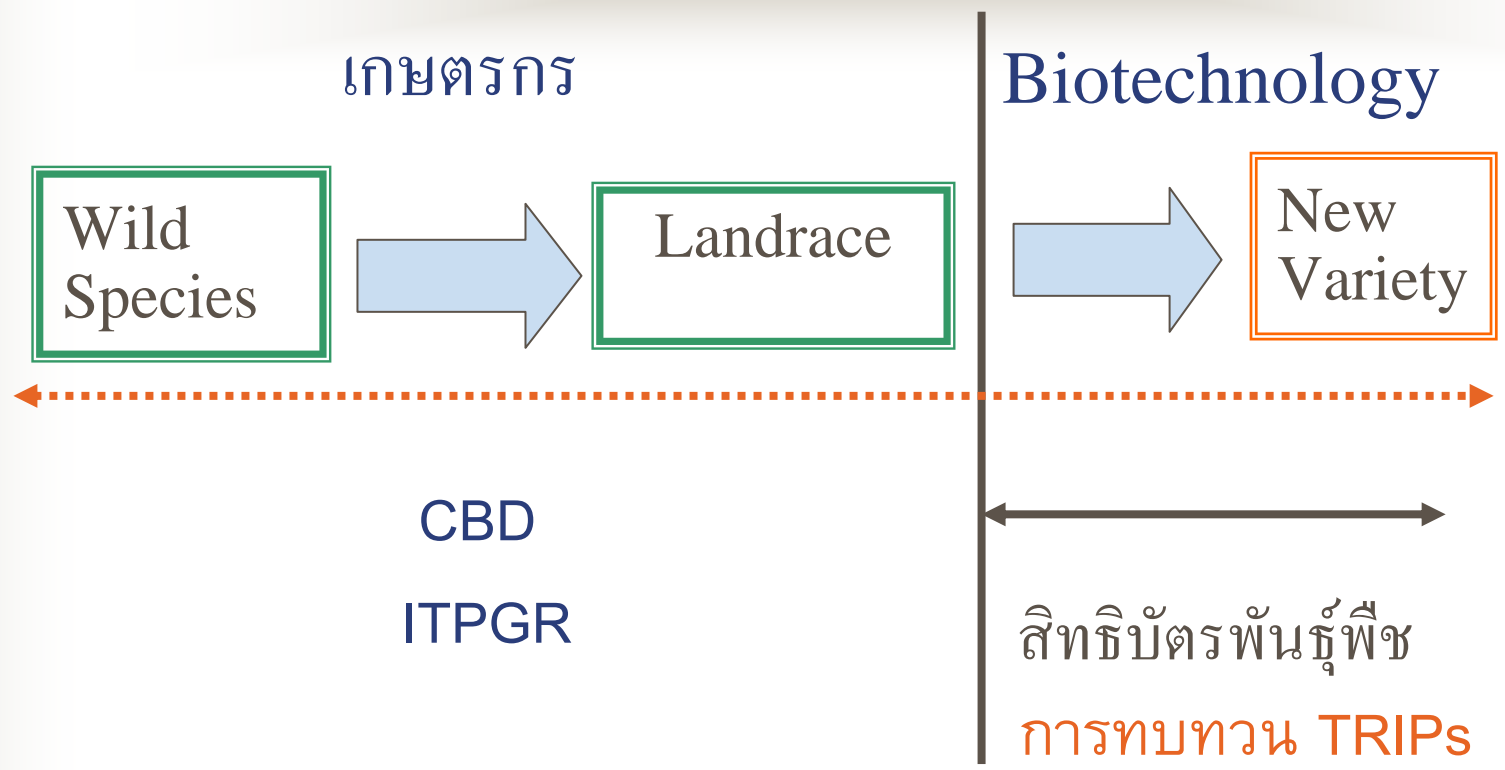
ภูมิปัญญา
ท้องถิ่น

3. ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีชีวภาพสมัยใหม่

- ✓ เป็นเครื่องมือที่นำไปสู่การขยายการขอรับสิทธิบัตรในสิ่งมีชีวิตอย่างก้าวกระโดด

- หลักเกณฑ์ทั่วไป
 - New
 - Inventive Step
 - Industrial Application

ประเด็น

1. ความเป็นธรรมต่อเกษตรกร ชนพื้นเมือง และประเทศกำลังพัฒนา

ประเด็น:2. ผลกระทบจากสิทธิบัตรในสิ่งมีชีวิต

2.1 สิทธิบัตร biotech เป็นสิทธิบัตรกึ่งผูกขาด

- ประเทศอุตสาหกรรมถือครองสิทธิบัตร 97% ของทั้งโลก
- สิทธิบัตรในประเทศกำลังพัฒนา 80 % ให้กับนักวิจัยต่างประเทศ

2.2 สิทธิแบบกึ่งผูกขาด --> ความมั่นคงทางอาหาร

ปัจจัยสี่ และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ดุลการค้าระหว่างประเทศ

สิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตร

สิทธิบัตรผลิตภัณฑ์

สิทธิในการผลิต ใช้ ขาย มีไว้เพื่อขาย เสนอ ขายหรือ นำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตร

สิทธิบัตรกรรมวิธี

สิทธิในการใช้กรรมวิธีตามสิทธิบัตร ผลิต ใช้ ขาย มีไว้เพื่อขาย เสนอ ขายหรือนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ผลิตโดย ใช้กรรมวิธีตามสิทธิบัตร

ประเด็น

3. ประเด็นเรื่องเศรษฐกิจศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศ

จุดยืน นโยบายของประเทศไทยที่เหมาะสม ??

- ความตกลงระหว่างประเทศได้กำหนดหลักการที่เป็นประโยชน์ และสร้างความเป็นธรรมหลายประการ
- การจะได้ประโยชน์จากความตกลงระหว่างประเทศอย่างเต็มที่ ต้องมีการเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ เช่น **กฎหมายภายใน** **องค์กรรองรับ** **การพัฒนาองค์ความรู้** **ความตื่นตัวของสังคม** ฯลฯ
- การเร่งรัดเข้าไป โดยขาดการเตรียมความพร้อมที่เหมาะสม จะสร้างปัญหาผลกระทบในทางลบได้มากเช่นกัน

จุดยืน นโยบายของประเทศไทยที่เหมาะสม ??

- **ต่อต้าน**การขยายการคุ้มครอง**สิทธิบัตรในสิ่งมีชีวิต**
- **ปรับแก้กฎหมาย**ด้านทรัพย์สินทางปัญญาให้มีความ**เป็นธรรม**มากขึ้น เช่น การรับรองสิทธิเกษตรกร การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ
- สร้าง**ระบบกฎหมายเฉพาะ**เพื่อการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้นใหม่

จุดยืน นโยบายของประเทศไทยที่เหมาะสม ??

- ส่งเสริมพัฒนา “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ให้สามารถขอรับการคุ้มครองตามระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาได้
- การรับรองและคุ้มครอง “สิทธิชุมชนท้องถิ่น” ตามรัฐธรรมนูญ (ม.46)